

HALINA WROŃSKA CMW

FORMACJA PERMANENTNA W SŁUŻBIE ROZWOJU OSOBOWOŚCI KATECHETY

Odnowa katechetyczna nie może pomijać tak ważnego podmiotu w tym procesie, jakim jest katecheta. Bez odnowy stylu działania katechetów, który jest wynikiem osiągnięcia nowej świadomości, nie dojdzie do rzeczywistej komunikacji w odniesieniu zarówno do prawd wiary, jak i do katechizowanego. Dlatego nie można rezygnować z odpowiedniej formacji katechetów, ale należy zwrócić uwagę na permanentne rozwijanie przez nich innowacyjności i komunikatywności.

Formacja jest to proces zmierzający do kształtowania trwałych cech osobowych oraz określonego systemu wartości. Elementy konstytutywne formacji to osoba (grupa, instytucja) oddziałująca, osoba poddana oddziaływaniu i relacja oddziaływania, która ma charakter obustronny. W procesie formacji odbiorca jest podmiotem aktywnym, gdyż sam najtrafniej ocenia potrzeby własnego rozwoju i jego indywidualny charakter¹. W tym znaczeniu przez formację katechetów rozumiemy proces zmierzający do ukształtowania ich dojrzałej, służebnej, dialogicznej i twórczej osobowości, zdolnej do wspólnotowej pracy. Proces ten powinien zatem obejmować nie tylko aspekt indywidualny, ale i zespołowy.

W pełnieniu posługi katecheci muszą dysponować solidną formacją, rozpoczętą w seminarium duchownym lub na studiach katechetycznych, a potem kontynuowaną przez całe życie. Nie mogą więc katecheci zadowolić się for-

Dr hab. HALINA WROŃSKA CMW, prof. KUL – kierownik Katedry Katechetyki Formalnej w Instytucie Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL; adres do korespondencji: ul. Jagiellońska 24, 20-806 Lublin; e-mail: hwronska@wp.pl

¹ Z. Chlewiński. *Formacja*. EK t. 5 kol. 389.

macją podstawową, ale powinni się włączyć w formację permanentną, która obejmuje okres przygotowania katechetycznego, studia specjalistyczne, zaangażowanie w działalność katechetyczną i czas, jaki następuje po jej zakończeniu. Formacja permanentna polega na kształceniu i samokształceniu teologiczno-katechetycznym, na wychowaniu i samowychowaniu osobowości do życia wspólnotowego i posługiwania innym, na zdobywaniu i doskonaleniu sprawności zawodowych oraz wzbogacaniu, przyswajaniu i dzieleniu się doświadczeniem katechetycznym².

I. POTRZEBA FORMACJI PERMANENTNEJ KATECHETY

Formacja permanentna w sposób szczególny odnosi się – jak stwierdza *Dyrektorium ogólne o katechizacji* – do osobowości katechety, do jego wymiaru ludzkiego i chrześcijańskiego. Powinna przede wszystkim pomagać mu w dojrzewaniu osobowym (zob. DOK 238-239). Cytowany dokument wskazuje wyraźnie, że najbardziej istotną cechą, jaką powinien odznaczać się katecheta, jest dojrzałość. W niej zawierają się wszystkie inne cechy, wspierające skuteczne pełnienie misji powierzonej przez Chrystusa.

Jakkolwiek dążenie do dojrzałości wiąże się z wysiłkiem woli i z pracą nad sobą, musi być jednak ukierunkowane na system wyższych wartości, który staje się motorem działania. Dochodzenie do dojrzałości jest procesem trwającym całe życie. Dojrzałość osobowa nie jest stanem danym ani procesem samorzutnym, który sam z siebie dochodzi do skutku, ale jest człowiekowi zadana. Wymaga ona, by człowiek w celu jej osiągnięcia podejmował wciąż od nowa wysiłki, ale niezbędna jest też pomoc innych ludzi. Pragnąc osiągnąć osobową dojrzałość, katecheta musi być świadomy konieczności współpracy z łaską Chrystusa i z osobami formującymi³.

S. Kunowski trudności towarzyszące wzrostowi uważa za integralną część interesującego nas procesu dojrzewania. Nie muszą one być wskaźnikiem destrukcji, ale mogą świadczyć o przechodzeniu na wyższy poziom wzrostu lub utrwalania konkretnej cechy. Dzieje się tak, ponieważ dojrzałość nigdy

² Por. G. G i u s t i. *Catechesi: progettare e agire. Linee metodologiche*. Roma: LAS 1988 s. 28-34.

³ Por. Z. C h l e w i ń s k i. *Postawy a cechy osobowości*. Lublin: TN KUL 1987 s. 63 n.; R. P o m i a n o w s k i. *Tożsamość osobowa katechety*. W: *Formacja katechetów*. Red. M. Majewski. Kraków: Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego 1990 s. 19-44.

nie jest pełna i stale wymaga doskonalenia. Katecheta nie może zatrzymać się w pracy nad sobą na raz osiągniętym poziomie dojrzałości⁴.

Istotę dojrzałości chrześcijańskiej stanowi zintegrowanie osoby przez motywację religijną. Motywacja ta łączy wszystkie cechy osobowości: poznawcze, dążeniowe, uczuciowe i zachowawcze. Dojrzałość chrześcijańska powstaje na styku sfery duchowej i cielesnej człowieka. Jeżeli sfera duchowa jest oddana Bogu, a zarazem przenika się ze sferą cielesną i zaczyna podporządkowywać ją wyższej motywacji, powstaje sfera osobowości przemienionej, która prowadzi do dojrzałości duchowej. To właśnie ona jest w stanie organizować całe życie człowieka Bożej motywacji, przyjętej i zinterioryzowanej duchem. W rezultacie właśnie taka osobowość uzdalnia człowieka do podjęcia w sposób skuteczny misji głoszenia Ewangelii. Jest to osobowość wychowawcza. Jej cechami są: apostołstwo, zaangażowanie i odpowiedzialność⁵. Katecheta o osobowości dojrzałej będzie mógł z jednej strony w sposób systematyczny i skuteczny, odpowiadający potrzebom katechizowanych, głosić Boże orędzie, z drugiej prawidłowo reagować na sytuacje, których do końca nie da się przewidzieć.

Do podejmowania formacji katechetycznej skłaniają liczne uwarunkowania wynikające z dynamiki wiary. Wiara nie jest statycznym zespołem norm, wskazań, rytów czy symboli, ale pewnym sposobem istnienia człowieka, który obejmuje całą jego osobę i wpływa na sposób odniesienia zarówno do siebie samego, jak i do innych. W chrześcijaństwie wiara jest rozumiana w kategoriach dynamicznego procesu, rozwijającego się podobnie, jak rozwija się życie. Jest ona osobowym aktem zespolenia człowieka z Chrystusem zmarłym, aktem zaufania i zgody na uczestnictwo w Jego tajemnicy, a jednocześnie uznaniem swej ograniczoności i słabości⁶.

Dialogiczny charakter wiary, wynikający ze struktury ekonomii zbawienia, zakłada proces stawania się uczniem Chrystusa, który aktywnie i twórczo włącza się w dzieło budowania królestwa Bożego na ziemi. Zobowiązanie to, chociaż dotyczy każdego chrześcijanina, szczególnie odnosi się do katechety, który w Kościele zostaje wybrany do posługi głoszenia słowa Bożego. Staje się w ten sposób kimś, na kogo został nałożony obowiązek i nierozdzielnie

⁴ S. K u n o w s k i. *Podstawy dojrzałej osobowości wychowawcy chrześcijańskiego*. „Colloquium Salutis” 1972 nr 4 s. 165.

⁵ Tamże s. 155-171.

⁶ Z. J. Z d y b i c k a. *Religia i religioznawstwo*. Lublin: Wydawnictwo KUL 1988 s. 17. Por. W. H r y n i e w i c z. *Nasza Pascha z Chrystusem*. Lublin: Wydawnictwo KUL 1987 s. 197.

związany z nim szczególny rodzaj odpowiedzialności⁷. Kto przyjmuje propozycję katechizowania, czyni to z wiary i wewnętrznego osobistego przeświadczenia, że Bóg go wzywa. Katecheta jest poświęcony i zaproszony przez Chrystusa za pośrednictwem Kościoła. Bycie odbiorcą Bożych darów i stawanie się darem Boga dla innych powinno wyzwalać w katechezie potrzebę rozwoju swego powołania.

Jezus znaczną część swej publicznej działalności poświęcił formacji uczniów. Według relacji św. Łukasza dokonywała się ona w dwóch etapach. Pierwszy polegał na kształtowaniu w uczniach postawy człowieka dojrzałego, zdolnego zrozumieć potrzeby i cierpienia innych ludzi (Łk 5-9). Wskazuje na to wartość wychowawcza uzdrowień, cudów, braterstwa, współczucia. Drugi etap prowadził do wychowania głosicieli Dobrej Nowiny (Łk 9-18). Od pewnego momentu Jezus skupiał uwagę na Dwunastu, aby przygotować ich do specjalnej misji ewangelizacyjnej. Chodziło o wychowanie uczniów do wewnętrznej wolności, do zawierzenia Ojcu oraz do zrozumienia przez nich krzyża⁸. Formacja uczniów była bardzo ważna w działalności zbawczej Chrystusa. Wewnętrzna spójność i siła przekonująca nauczania Jezusa wynikała stąd, że słowa, przypowieści i całe nauczanie nie dawały się oddzielić od Jego życia i Osoby. Dlatego wszechstronna formacja uczniów opiera się przede wszystkim na wspólnocie życia i na naśladowaniu Mistrza. We wspólnocie Jezusa orędzie i życie przeplatały się wzajemnie. Podstawowa metoda wychowawcza, proponowana przez Niego, opiera się na bezpośredniej relacji Mistrz–uczeń, na wspólnych rozmowach, na pouczeniach, wyraźnie skierowanych do wybranej grupy uczniów (por. Mk 4, 11-12.32), na wspólnym spożywaniu posiłków (por. Łk 24, 30; J 21, 13), na wezwaniu do czuwania i modlitwy (por. Mt 26, 41; Mk 14, 38; Łk 21, 36), na zachęcie do przebaczenia i do wzajemnego szacunku⁹.

⁷ K. M i s i a s z e k, A. P o t o c k i. *Katecheta i katecheza w polskiej szkole*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 1995 s. 115-116.

⁸ J. K o c h e l. *Katecheza ewangelizacyjna w nauczaniu pastoralnym Carlo Maria kard. Martiniego*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 1999 s. 61. Por. S. Ł a b e n d o w i c z. *Formacja katechetów w dokumentach Kościoła i literaturze katechetyczno-dydaktycznej po Soborze Watykańskim II*. Lublin–Radom: Wydawnictwo Diecezjalne 1994 s. 53-55; t e n ż e. *Wspólnotowość katechetów*. W: *Formacja katechetów*. Red. M. Majewski. Kraków: Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego 1990 s. 59-76.

⁹ Por. W. P a s i e r b e k. *Jezus jako wychowawca do świętości*. „Ateneum Kapłańskie” 149:2007 nr 591 s. 214-225; H. W e j m a n. *Powinność troski katechety o swoją duchowość*. „Katecheta” 1998 nr 1 s. 14-17. Por. L. S o r a v i t o. *Identità del catechista da formare*. W: *Formare i catechisti oggi in Italia negli anni ottanta*. Red. Istituto di Catechetica dell’Uni-

Posoborowe dokumenty katechetyczne Kościoła w formacji osób katechizujących na pierwszym miejscu stawiają życie duchowe katechetów jako warunek dopuszczenia kogoś do pełnienia misji katechetycznej w szkołach. *Direktorium ogólne o katechizacji* mówi wyraźnie, że w formacji należy szczególnie troszczyć się o to, „aby katechizacja żywiła i karmiła wiarę katechety, sprawiając jego wzrost jako wierzącego” (DOK 239). W procesie katechetycznym w okresie reform pedagogiczno-oświatowych w Polsce szczególnego znaczenia nabiera wychowanie. Katecheta powinien wychowywać w wierze celem wprowadzenia w pełni życia chrześcijańskiego i ułatwiać dojrzewanie wiary wszystkim bez wyjątku (CT 18; DOK 244).

Duchowość katechetów powinna mieć chrystocentryczny charakter. Formacja permanentna katechetów zmierza do ukształtowania ich roli służebnej zarówno wobec nauki, jak i Osoby Jezusa Chrystusa. Chrystocentryzm pozwala katechecie inaczej patrzeć na katechizowanego, bowiem podnosi jego godność i ukazuje możliwości rozwoju. Perspektywa chrystologiczna powinna wpływać bezpośrednio na tożsamość katechety i na jego przygotowanie. Powinna być podstawowym motywem stałego postępu i osiągnięcia dojrzałości w wierze. Działania katechety nie wynikają jedynie z pewnego dydaktycznego szacunku dla słuchacza, ale przede wszystkim z tego, co można nazwać pedagogią wiary, specyficznym doświadczeniem uczestnictwa w dziele zbawienia Jezusa Chrystusa, którego nie można traktować jako prywatnej własności, ale trzeba przekazywać innym¹⁰. Katecheci są formowani przez wspólnotę i we wspólnocie, a miejsce ich posługi związane jest z posłannictwem Kościoła. Nie mogą działać bez wspólnoty, ale i wspólnota potrzebuje ich posługi. Zgodnie z dokumentami Kościoła formacja katechetów rozwija się dynamicznie i wielopłaszczyznowo we wspólnocie Kościoła i w służbie dla niej¹¹.

II. CZYNNIKI SPRZYJAJĄCE FORMACJI KATECHETÓW

Formacja tych, którzy mają głosić słowo Boże, powinna dokonywać się w środowisku i klimacie sprzyjającym procesowi formacyjnemu. Środowisko to trzeba rozumieć nie tyle w sensie przestrzeni materialnej, ile w sensie

versità Pontificia Salesiana. Torino: Elle Di Ci 1982 s. 37-54.

¹⁰ Por. C. B i s s o l i, L. S o r a v i t o. *I catechisti in Italia. Identità e formazione*. Torino: Elle Di Ci 1983 s. 170.

¹¹ Por. A. P o t o c k i. *Spółeczna formacja katechetów*. „Ateneum Kapłańskie” 86:1994 nr 513-514 s. 232-241.

duchowej wspólnoty wierzących, gdzie pielęgnuje się wrażliwość na słowo Boże oraz otwarcie na Tradycję i nauczanie Kościoła. Formacja staje się możliwa wtedy, gdy jej oddziaływanie pozostaje w służbie zbawienia¹².

Do czynników wpływających pozytywnie na formację katechety należy spontaniczność, pomysłowość i osobiste zaangażowanie. Elementy, które ją hamują, to powtarzanie, przyzwyczajenia, ryty i zakazy. Pierwsze należy wzmacniać i wzbogacać, drugie – osłabiać i likwidować. Tymczasem codzienna praktyka wskazuje, że zarówno młodzież, jak i ludzie starsi potrzebują powtórzeń i idących za nimi przyzwyczajzeń. Za jednym razem trudno wejść w rzeczywistość, ogarnąć ją i nadać jej rozwojowy kierunek. Człowiek, jako osoba, wymaga wciąż wyzwalań elementów osobowych. Trzeba też pamiętać, że formacja powinna dokonywać się ewolucyjnie i w odpowiednim kontekście. Wtedy zachowa się tak ważną dla rozwoju katechety ciągłość nawarstwiających się nowości, które – włączone w tradycję – spowodują trwałą odnowę od wewnątrz.

Na charakter permanentnej formacji katechetycznej wpływa koncepcja katechezy, środowisko społeczne, w jakim się ją realizuje, dyrektywy Kościoła, kontakt z kulturą, relacje z katechizowanymi i szerszym kręgiem ludzi oraz powiększające się dzięki pracy doświadczenie. Formacja ta zależy również od tendencji panujących w katechezie, społecznego zainteresowania katechizacją, a przede wszystkim od osób pracujących w ośrodkach organizujących doszkaltanie katechetyczne. Ośrodki te dostarczają materiałów formacyjnych, spośród których katecheta dokonuje wyboru. Stąd też, doceniając wpływ wielu różnych czynników, trzeba podkreślić rolę własnego zaangażowania w rozwój osobowości i kształtowanie swojej postawy katechetycznej. Współcześnie formacja katechetyczna jest ukierunkowana na pełny rozwój osobowości, na otwartą mentalność i wrażliwość odnowy, na kształtowanie postawy dialogicznej i służebnej. Uważa się, że formacja dokonująca się na płaszczyźnie poszukiwań, eksperymentowania, kontaktów z innymi i zgodnego współżycia czyni z katechety osobę atrakcyjną i wywierającą wpływ na innych¹³.

Fazę wstępną w formacji permanentnej stanowi studium teologiczno-antropologiczne¹⁴. Formacja biblijno-teologiczna daje katechezie możliwość poz-

¹² H. S ł o t w i ń s k a. *Kształtowanie postaw religijnych na katechezie*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2004 s. 486.

¹³ Por. M. M a j e w s k i. *Katecheza permanentna*. Kraków: Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego s. 170-171.

¹⁴ Por. H. K w i a t k o w s k a. *Edukacja nauczycieli*. Warszawa: Wydawnictwo IBE 1997; W. O k o ń. *Rzecz o edukacji nauczycieli*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 1991.

niania orędzia zbawienia, skupionego wokół Osoby i dzieła Jezusa Chrystusa. Powinna to być formacja o charakterze syntetycznym, w którym różne elementy wiary chrześcijańskiej, właściwie ułożone i spójne oraz bliskie doświadczeniu ludzkiemu, jawią się w wizji organicznej, zachowującej hierarchię prawd i wartości. Ta synteza wiary może pomóc katechecie dojrzewać w wierze i w pełnionej misji. Formacja teologiczna powinna być bliska także doświadczeniu ludzkiemu, łącząc różne aspekty orędzia chrześcijańskiego i życia człowieka (por. DOK 240-241).

Katecheta potrzebuje poznania człowieka i rzeczywistości, w jakiej on żyje. Pomagają w tym nauki humanistyczne, które współcześnie osiągnęły wysoki stopień rozwoju. Nauki te, zwłaszcza psychologia, mogą mu pomóc w prowadzeniu wiernych do dojrzalszego życia wiary. Jest konieczne, aby katecheta zapoznał się z podstawowymi elementami psychologii: z dynamizmami psychicznymi, które kierują człowiekiem, ze strukturą osobowości, z potrzebami i aspiracjami katechizowanych, z poszczególnymi etapami rozwoju człowieka, z psychologią religijną i doświadczeniami, które otwierają katechizowanego na misterium Boga. Nauki społeczne zapewniają poznanie kontekstu społeczno-kulturowego, w jakim człowiek żyje i który na niego oddziałuje. Jest więc konieczne, aby w formacji katechety dokonano oceny wpływu warunków socjologicznych, kulturowych i ekonomicznych na proces ewangelizacji. Oprócz tych nauk, wyraźnie zalecanych przez Sobór Watykański II, w formacji katechetów w rozmaity sposób powinny być obecne także nauki dotyczące wychowania i komunikacji (por. DOK 242).

Samo studium teoretyczne nie wystarcza. Katecheta ma być wychowawcą i przewodnikiem. Stąd razem z pogłębiającą się wiedzą powinien rozwijać w sobie kompetencje katechetyczne oraz doświadczenie religijne i świeckie, wynikające z bezpośredniego odniesienia do świata, ludzi, Boga i Kościoła¹⁵. W formacji permanentnej zespala się elementy doktrynalne i praktyczne, biblijne, liturgiczne, egzystencjalne, osobowe i wspólnotowe¹⁶.

Odkąd katecheza w Polsce weszła do szkoły, katecheta pracuje w otoczeniu innych nauczycieli i wychowawców oraz szerszego środowiska katechizowanych. W kontakcie z nauczycielami doświadczą oznak zrozumienia, sympatii, nawet przyjaźni, ale spotyka się także z nieufnością, dezaprobatą, krytyką, a w niektórych wypadkach wręcz z wrogością. Sytuacja katechety w śro-

¹⁵ M. M a j e w s k i. *Kształtowanie kompetencji katechetów*. W: *Formacja katechetów* s. 77-92.

¹⁶ Conferenza Episcopale Italiana. *La formazione dei catechisti nella comunità cristiana*. Roma: Edizioni Pastoral Italiane 1982.

dowisku szkolnym ma wpływ na ogólną atmosferę wychowawczą. Może na nią oddziaływać pozytywnie lub negatywnie. Wymaga to od katechety prezentowania postawy wspałałomyślności, łagodzenia sporów i konfliktów oraz podejmowania współpracy z innymi członkami rady pedagogicznej, niezależnie od tego, z jakimi osobami przyjdzie mu współpracować. W środowisku ludzi, którzy mają mały kontakt z wartościami chrześcijańskimi czy też są katolikami o selektywnej religijności, nierzadko katecheta może oddziaływać pozytywnie na swoich kolegów nauczycieli. Pełna otwarcia i empatii postawa może pomagać mu w pełnieniu roli wychowawcy¹⁷.

W kontakcie z uczniami rola katechety jest szczególna i wyjątkowa. Dla wielu dzieci i młodych ludzi katecheta staje się powiernikiem i przyjacielem, któremu powierzają swoje problemy. Czasami jest dla nich doradcą, autorytetem, ostatecznym punktem odniesienia w decydowaniu o ważnych sprawach życia. Oczekuje się od niego rozważnego i mądrego sądu, dlatego występuje nieraz jako rozjemca w konfliktach między uczniami a nauczycielami¹⁸. Bywa też przedmiotem krytyki i niechęci niektórych osób.

Jeśli weźmie się pod uwagę powyższe fakty, rodzi się potrzeba takiej formacji katechetów w szkole, która dowartościowywałaby zarazem jej funkcję wychowawczą. Rola animacyjna katechety powinna być rozumiana jako nawiązywanie z katechizowanymi relacji o charakterze wychowawczym. Wychowanie oparte na wartościach religijnych jest zawsze dla młodego człowieka szansą pełnej i bardziej trwałej integracji osobowości. Dlatego katecheta, w większej mierze niż inni nauczyciele i wychowawcy, ma wywierać wpływ na formowanie sumienia ucznia, a przez to na kształtowanie określonej wizji człowieka, w której chodzi o przewyciężenie dychotomii, istniejącej w niektórych kierunkach wychowania. Wychowawczo może przyczynić się do korygowania nieprawdziwych wizji człowieka¹⁹.

¹⁷ M a j e w s k i. *Katecheza permanentna* s. 172-173.

¹⁸ H. W r o Ń s k a. *Katecheza a małe grupy szkolne i parafialne*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2007 s. 174.

¹⁹ M i s i a s z e k, P o t o c k i, jw. s. 119-120. Por. Z. C h l e w i Ń s k i. *Rola religii w funkcjonowaniu osobowości*. W: *Psychologia religii*. Red. Z. Chlewiński. Lublin: TN KUL 1982 s. 61-76; S. S i e k. *Formowanie osobowości*. Warszawa: Wydawnictwo ATK 1986 s. 10-95; G. V i l l a t a. *Quale catechista dei giovani?* „Catechesi” 60:1991 nr 2 s. 33-44.

III. MIEJSCE FORMACJI PERMANENTNEJ W PROGRAMIE DUSZPASTERSKIM

W programowaniu inicjatyw formacyjnych względem katechetów mają być obecne i odpowiednio skoordynowane wszystkie czynniki tworzące program formacyjny: cele, zadania, treści, linia pedagogiczna, techniki i narzędzia. Należy jednak zawsze uwypuklić fundamentalne miejsce osoby formowanej, która powinna być traktowana jako osoba dorosła, co przekłada się na uszanowanie jej autonomii, współodpowiedzialności i wolności. Dlatego w działaniach katechetycznych trzeba rezygnować ze stylu paternalistycznego. Ponadto, według E. Albericha, w formacji duże znaczenie ma respektowanie zasady współodpowiedzialności i uczestnictwa. Należy promować formację permanentną, w której znaczącą rolę odgrywa doświadczenie i problemy życia człowieka dorosłego. Taka formacja będzie zdolna ukazać model człowieka wierzącego, pożądaną w uwarunkowaniach współczesnego życia²⁰.

Spotkania katechetyczne nie mogą mieć charakteru szkolno-wykładowego, lecz problemowo-dyskusyjny. Katecheci powinni wracać do swoich środowisk z nowymi informacjami, ale przede wszystkim z rozbudzonymi zainteresowaniami, wzmożonym zapałem, pogłębioną świadomością i spotęgowanym poczuciem odpowiedzialności. Rozwiązywanie problemów, pomimo tendencji do daleko idącego upracticznienia i konkretyzowania, powinno się koncentrować na tym, co istotne i aktualne. Nie można zapominać, że spotkania odgrywają tylko pomocniczą rolę we własnym kształceniu²¹.

Obecnie formacja katechetów powinna być częścią szerszego programu duszpasterskiego. Należy ją włączyć do całościowego systemu formacyjnego, organizując np. cykle formacyjne w instytutach czy centrach katechetycznych, gdzie byłaby prowadzona formacja ogólna. Potem może ona przechodzić do bardziej ukierunkowanej formacji, która obejmowałaby poszczególne grupy: katechetów, animatorów liturgicznych, działaczy społecznych itd. W instytutach katechetycznych – jak wskazuje *Dyrektorium ogólne o katechizacji* – „wychodząc ze wspólnej bazy formacyjnej (doktrynalnej i antropologicznej) specjalizacje powinny być ułożone zgodnie z wymaganiami różnych działań duszpasterskich lub apostolskich, które zostaną powierzone takim pracownikom” (DOK 250). Diecezja, a w odpowiedniej proporcji także każda parafia

²⁰ Por. E. A l b e r i c h. *Katecheza dzisiaj*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 2003 s. 308.

²¹ H. W r o ń s k a. *Formacja katechetyczna siostr zakonnych*. W: *Formacja katechetów* s. 138-139.

i sektor duszpasterski, ma organizować w odpowiedniej formie duszpasterstwo katechetów (por. DOK 233), aby przygotować ich „nie tylko do prowadzenia nauczania religijnego w szkole, lecz także do podjęcia różnych form pracy katechetycznej w parafii” (PDK 152). Rozumie się przez to jednolity program o charakterze powołaniowym, formacyjnym i wychowawczym, który zawiera wielość posług katechetycznych wspólnoty chrześcijańskiej i uwzględnia zróżnicowanie katechetów na katechetów osób dorosłych, rodzin, młodzieży, dzieci itd.²²

Naturalnym zapleczem wspólnotowym dla katechety pracującego w szkole powinien być zespół katechetyczny miejscowej parafii, a dopiero na dalszym planie zespół nauczycieli danej szkoły²³. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* za podstawowe środowisko formacji permanentnej katechetów uznaje wspólnotę chrześcijańską. „Wśród dróg formowania katechety – stwierdza ten dokument – wyłania się przede wszystkim jego własna wspólnota chrześcijańska. W niej katecheta doświadcza swojego powołania i stale karmi swój zmysł apostołski” (DOK 246). Wspólnota chrześcijańska, realizując program duszpasterski, może podejmować różne typy działań formacyjnych na rzecz swoich katechetów. Mogą one polegać na umacnianiu ich świadomości, że są posłani przez Kościół, mogą wyrażać się w świadczeniu pomocy w dojrzewaniu wiary katechetów w taki sam sposób, w jaki wspólnota chrześcijańska wychowuje w wierze swoich pracowników duszpasterstwa i zaangażowanych świeckich.

Przemiany społeczno-polityczne sprawiają, że katecheci muszą wykazywać więcej wrażliwości ewangelizacyjnej na potrzebę pogłębienia wiary zarówno całej wspólnoty wierzących, jak i poszczególnych jej członków (por. DCG 21). Katecheta występuje w roli przewodnika, jego pozycja jest więc wyjątkowa. Z tego powodu ma on większe możliwości oddziaływania.

Zakonnicy i duchowni w sposób bardziej transparentny niż katecheci świeccy powinni być świadkami Chrystusa i Kościoła, który posyła ich do pełnienia tej misji. Osoby zakonne posyła równocześnie własne zgromadzenie, którego są członkami i którego wartości uobecniają wobec wspólnoty, dla której pracują. Może istnieć jednak pewne niebezpieczeństwo przesadnego podkreślania charyzmatu własnego zgromadzenia, stawiania go ponad innymi i uważania za najważniejszy w Kościele. Taka postawa może utrudniać dialog

²² J. G e v a e r t. *Proposte per la formazione dei diversi tipi dei catechisti*. W: *La formazione dei catechisti. Problemi di oggi per la catechesi di domani*. Red. C. Bissoli, J. Gevaert. Torino: Elle Di Ci 1998 s. 115-186.

²³ M i s i a s z e k, P o t o c k i, jw. s. 148.

i współpracę z zespołem katechetów oraz z grupami i ruchami religijnymi. Dlatego sprawą istotną w formacji katechetycznej siostr zakonnych jest dawanie świadectwa o wartościach własnego zgromadzenia, a zarazem szerokie otwieranie się na wartości fundamentalne Kościoła powszechnego, a w nim na wartości innych zgromadzeń i ruchów religijnych. Wszystko to powinno służyć lepszej zespołowej współpracy katechetów, otwarciu się w stosunku do katechetów świeckich, szczególnie początkujących, którym brakuje doświadczenia i którzy odczuwają lęk przed wchodzeniem do wspólnoty²⁴.

Dużą rolę w formacji wiernych świeckich i w odkrywaniu tożsamości chrześcijańskiej odgrywają grupy i kościelne ruchy odnowy. Dla katechetów świeckich mają one znaczenie o tyle, o ile sami należą do tych ruchów i korzystają z ich doświadczeń. Ruchy odnowy są formą katechezy, w której zespala się elementy informacji, formacji i inicjacji. Uczestnicy katechezy, proponowanej przez ruchy religijne, uświadamiają sobie wagę chrztu przyjętego w niemowlęctwie. Czynią to w różny sposób: przez konferencje, życie we wspólnocie, liturgiczne świętowanie, służbę braciom w duchu Ewangelii²⁵. Dzięki takiej formacji u ludzi świeckich, skłonnych do oddzielania życia świeckiego od życia wiary, następuje integrowanie światła Bożego słowa z życiem codziennym.

IV. OŚRODKI I SPOSOBY FORMACJI KATECHETÓW

Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce wskazuje na diecezję i parafię jako główne ośrodki formacji katechetów. Według tego dokumentu formacja katechetów w diecezji wykazuje obecnie sporo braków i niedociągnięć. Dlatego zaleca, aby wspólną troską wszystkich osób i instytucji odpowiedzialnych za katechezę, zgodnie z przysługującymi im uprawnieniami, było poszukiwanie odpowiednich form stałej formacji katechetów (por. PDK 153).

Tenże dokument zwraca uwagę na następujące sposoby formacji katechetów: braterskie spotkania, odczyty, konferencje, nabożeństwa, dni skupienia i rekolekcje. Wykorzystanie powyższych sposobów formacji katechetów pozwoli nie tylko na pogłębienie teoretycznej wiedzy teologicznej i katechetycz-

²⁴ W r o ń s k a. *Formacja katechetyczna siostr zakonnych* s. 132-134.

²⁵ T e n ż e. *Ruchy i grupy rodzinne*. W: *Katecheza dziś*. Red. J. Zimny. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2002 s. 224-250. Por. E. M ł y ń s k a. *Formacja katechetyczna świeckich*. W: *Formacja katechetów* s. 141-153.

nej, ale i na doskonalenie własnych doświadczeń zawodowych oraz związanych z szeroko rozumianym życiem chrześcijańskim (por. PDK 153). Wspólnotowa forma spotkań katechetycznych okazuje się konieczna do wzajemnego poznania się, wymiany myśli i doświadczeń, podtrzymywania zapału w pracy oraz koordynacji inicjatyw pastoralno-katechetycznych.

Permanentna formacja katechetyczna w Polsce jest włączona do kościelnych struktur krajowych, regionalnych, diecezjalnych i parafialnych. W ramach struktur krajowych troszczy się o nią Komisja Wychowania Katolickiego, powołana przez Konferencję Episkopatu Polski. Jest ona organizatorem ogólnopolskich spotkań katechetycznych, w których uczestniczą wizytatorzy, doradcy i przedstawiciele katechetów z poszczególnych diecezji, pragnący doskonalić swe kompetencje katechetyczne (por. PDK 146-147). Podnoszeniem kwalifikacji katechetów w skali całego kraju zajmują się także wyższe uczelnie.

Odpowiedzialność za dzieło stałej formacji katechetów na poziomie diecezjalnym, regionalnym i parafialnym biskup diecezjalny powierza Referatowi Katechetycznemu Kurii Biskupiej. Organizuje on diecezjalne spotkania formacyjne dla katechetów (por. PDK 137). W programie tych spotkań zwykle przewidziana jest liturgia eucharystyczna, słowo biskupa diecezjalnego, referat przygotowany przez specjalistę na wybrany temat, komunikaty i zarządzenia związane z pracą katechetyczną oraz informacje o nowościach w zakresie literatury i pomocy katechetycznych. Najczęściej spotkania odbywają się w kilku miejscowościach na terenie diecezji. Każde obejmuje kilka dekanatów czy regionów diecezjalnych, bo trudno zgromadzić w jednym miejscu i czasie wszystkie osoby zaangażowane w nauczanie religii w diecezji.

W diecezjach kładzie się też akcent na formację duchową katechetów świeckich. W miesiącach wakacyjnych i w przerwie międzysemestralnej organizowane są dla nich kilkudniowe rekolekcje zamknięte. Zaleca się także realizowanie takich inicjatyw formacyjnych, jak dni skupienia i spotkania w szczególnych okresach roku liturgicznego (por. DOK 247). Referat Katechetyczny Kurii Biskupiej wskazuje katechetom, a czasem sam opracowuje pomoce konieczne do wypełniania ich posługi. Są to katechizmy, dyrektoria, programy dla różnych grup wiekowych, podręczniki metodyczne i materiały dla katechizowanych oraz środki dydaktyczne (por. DOK 266).

Istnieją także parafialne zespoły katechetyczne jako podstawowe komórki formacji katechetycznej. Wspomagane przez Referat Katechetyczny Kurii Biskupiej, mogą one podejmować inicjatywy, których celem jest formacja wewnętrzna katechetów. Do najbardziej znanych należą szkoły modlitwy, dni skupienia i spotkania braterskie. Sprzyjają one refleksji nad pracą katechetyczną w parafii, umożliwiają wzajemną wymianę doświadczeń, pomagają

wzrastać duchowo i wspólnotowo. To wszystko może korzystnie wpływać na pogłębianie poczucia odpowiedzialności katechetów za dzieło katechizacji i na coraz bardziej owocne angażowanie się w jego realizację²⁶.

Oprócz wspólnot kościelnych formację katechetyczną, głównie w zakresie dokształcania pedagogicznego i dydaktycznego nauczycieli religii, uzupełniają również ośrodki oświatowe. Placówką statutową o zasięgu ogólnopolskim, wyspecjalizowaną w dziedzinie dokształcania i doskonalenia kadr oświatowych oraz informacji pedagogicznej, podległą Ministerstwu Edukacji Narodowej, jest Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli (CODN) w Warszawie²⁷.

Duże znaczenie dla formacji permanentnej nauczycieli mają wojewódzkie ośrodki metodyczne. Są one placówkami oświatowymi, wyspecjalizowanymi w dziedzinie doskonalenia zawodowego nauczycieli²⁸.

W strukturach wojewódzkiego ośrodka metodycznego funkcjonują nauczyciele specjaliści, zwani doradcami metodycznymi, reprezentujący różne specjalności i przedmioty nauczania. Katechetyczny doradca metodyczny jest członkiem zespołu specjalistycznego lub pracowni przedmiotowej, wchodzących w skład struktury wojewódzkiego ośrodka metodycznego, skupiającego doradców i konsultantów. Równocześnie pracuje jako katecheta w jednej ze szkół i korzysta, podobnie jak doradcy metodyczni innych przedmiotów, z prawa do obniżenia obowiązkowego wymiaru zajęć²⁹.

Katechetyczne doradztwo metodyczne ma swoje miejsce również w Kościele uczestnicząc w stałej formacji katechetów. Według *Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce* zadaniem doradcy metodycznego w zakresie katechezy jest diagnozowanie stanu kwalifikacji katechetów i rozpoznawanie ich potrzeb w zakresie doskonalenia umiejętności dydaktycznych i katechetycznych, a także troska o formację osoby katechety zgodną z nauczaniem Kościoła (por. PDK 154).

Katechetyczny doradca metodyczny nie może ograniczać się tylko do udzielania ogólnych wskazań, ale powinien je dostosowywać do faktycznych

²⁶ M. N o w a c k a. *Katechetyczne doradztwo metodyczne*. Lublin: Wydawnictwo KUL 1999 s. 99.

²⁷ Został on powołany 1 stycznia 1991 r. w miejsce Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Zarządzenie Nr 41 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 listopada 1990 r. w sprawie zmian o organizacji systemu doskonalenia zawodowego nauczycieli i wychowawców. Dz.Urz. MENiS z 1990 r. nr 8, poz. 52.

²⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 1992 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli. Dz.U. z 1992 r. nr 63 poz. 317.

²⁹ E. O s e w s k a. *I Ogólnopolskie Warsztaty Metodyczne dla nauczycieli doradców i konsultantów ds. katechezy*. „Katecheta” 41:1997 nr 2 s. 77.

potrzeb i oczekiwań powierzonych mu katechetów. W tym celu powinien zajmować się diagnozowaniem stanu kwalifikacji nauczycieli religii i rozpoznawaniem potrzeb w zakresie ich doskonalenia³⁰. Do jego zadań należy gromadzenie informacji o poszczególnych katechetach w swoim rejonie, dotyczących ich wykształcenia, stażu oraz warunków pracy, trudności, z jakimi najczęściej się spotykają w codziennych kontaktach z uczniami, rodzicami i innymi nauczycielami, a także osiągnięć w katechizacji. Dogłębna analiza sytuacji pomaga katechetycznemu doradcy metodycznemu w postawieniu trafnej diagnozy i w opracowaniu operatywnego planu działalności doradczej.

Założeniem systemu doskonalenia katechetów poprzez doradztwo metodyczne powinno być respektowanie zasady integralnego związku teorii z praktyką³¹. Koncepcję katechezy i jej program wypracowują ludzie obeznani z teorią, ale nie zawsze znający aktualną praktykę. To, co proponują, chociaż uzasadnione, może nie korespondować z potrzebami codziennymi. Twórczy wkład katechetów praktyków w formułowanie założeń programowych katechezy powinien polegać na zgłaszaniu nowych rozwiązań i uwag krytycznych na temat programu³².

W powyżej opisanym kontekście funkcja katechetycznego doradcy metodycznego, który weryfikuje fachowe przygotowanie teoretyczne i doświadczenie pracy katechetycznej, realizując zarazem pensum dydaktyczne w macierzystej szkole, wydaje się pożądana³³. Jest on kimś więcej niż doświadczonym katechetą, który najczęściej potrafi przedstawić wiele wypróbowanych przez siebie inicjatyw katechetycznych, ale ma trudności z ich opisaniem i dokonaniem analizy. Utrzymywanie stałej więzi z praktyką szkolną ułatwia mu poszukiwanie optymalnych rozwiązań organizacyjno-metodycznych, które następnie udostępnia katechetom. Nie zatrzymuje się na zjawiskowej stronie doświadczenia, ale próbuje dotrzeć do jego głębi poprzez refleksję i krytykę. Katechetyczny doradca metodyczny angażuje się w tworzenie nowego do-

³⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 października 1991 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli nie mających wyższego wykształcenia. Dz.U. z 1991 r. nr 98, poz. 433.

³¹ Por. Cz. B a n a c h. *Kształcenie, doksztacanie i doskonalenie nauczycieli*. W: *Encyklopedia Pedagogiczna*. Red. W. Pomykało. Warszawa: Wydawnictwo Fundacja Innowacja 1993 s. 295.

³² M. M a j e w s k i. *Pedagogiczno-dydaktyczne wartości katechezy integralnej*. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1995 s. 172-173.

³³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 1992 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli. Dz.U. z 1992 r. nr 63 poz. 317.

świadczenia i włączanie go do istniejącego dotychczas. Staje się ono wówczas czynnikiem dynamizującym i scalającym proces nauczania religijnego.

Funkcjonowanie systemu doskonalenia katechetycznego jest szczególnie ważne dla nauczycieli początkujących, zarówno tych, którzy nie mają pełnych kwalifikacji pedagogicznych, jak i tych, którzy rozpoczęli swoją pracę bezpośrednio po ukończeniu studiów wyższych³⁴. Przebieg adaptacji zawodowej młodego katechety w początkowym okresie pracy zawodowej decyduje o jego dalszych losach, powodzeniach lub niepowodzeniach. Najważniejszy jest pierwszy rok zatrudnienia, charakteryzujący się wyjątkową intensywnością przeżyć³⁵. Jest to bowiem rok próby możliwości zawodowych. Dokonuje się wtedy konfrontacja przygotowania katechetycznego, uzyskanego w ramach formacji podstawowej, z rzeczywistością szkolną. Stopniowe wchodzenie w rolę katechety następuje poprzez wykorzystywanie wiedzy zdobytej na uczelni do realizacji zadań katechetycznych. Przyswojenie wiedzy teoretycznej nie jest tożsame z opanowaniem instrumentów jej przekładania na operacje działania praktycznego. Nie wystarczy znać założenia teoretyczne wychowania, trzeba jeszcze umieć zastosować posiadaną wiedzę w pracy z uczniami³⁶.

Katecheta działa w układach otwartych, a więc nie w pełni określonych. Każda sytuacja katechetyczna jest do pewnego stopnia nowa, szczególnie dla osoby rozpoczynającej pracę zawodową. Początkowy okres pracy młodego katechety nie jest wolny od wielu trudności w bezpośrednich kontaktach z powierzonymi mu uczniami. Co dzień zdobywa nowe doświadczenia, odnosi sukcesy, a niekiedy ponosi porażkę³⁷. Katecheta oczekuje od doradcy metodycznego pomocy nie tyle w zakresie wiedzy, ile metody wykorzystania jej w praktyce katechetycznej. Sprawowanie opieki metodycznej nad katechetami rozpoczynającymi pracę jest jednym z istotnych zadań katechetycznego doradcy metodycznego³⁸. Jego działania zmierzają do wzbogacania kwalifikacji działaniowo-sprawnościowych katechety. Chodzi o taką współpracę doradcy

³⁴ S. R o g a l a. *Spółeczne uwarunkowania systemu doskonalenia nauczycieli*. W: *Moderнизacja kształcenia i doskonalenia nauczycieli*. Cz. 2. Red. E. Staszyński. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 1987 s. 537.

³⁵ Por. M. M a c i a s z e k. *Final pracy zawodowej nauczyciela*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 1989 s. 187.

³⁶ Z. M y d l a k. *Funkcjonowanie młodych nauczycieli w sytuacjach szkolnych*. Opole: Wydawnictwo WSP 1993 s. 20.

³⁷ Por. M. M a c i a s z e k. *Start i final pracy zawodowej nauczyciela*. W: *Encyklopedia Pedagogiczna*. Red. W. Pomykało. Warszawa: Wydawnictwo Fundacja Innowacja 1993 s. 738.

³⁸ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 1992 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli*. Dz.U. z 1992 r. nr 63 poz. 317.

z katechetą, która będzie służyła podnoszeniu jego umiejętności w zakresie doboru treści, właściwych metod nauczania, środków dydaktycznych, zasad nauczania oraz organizacji katechezy.

Doradztwo katechetyczne służy doskonaleniu katechetów także przez cały czas trwania ich aktywności zawodowej. Jest włączone w proces permanentnej formacji, która powinna być kontynuowana do końca pełnienia przez nich swoich funkcji. Obejmuje również tych katechetów, którzy zdobyli już doświadczenie zawodowe, ale są otwarci na dalsze podnoszenie kwalifikacji, co jest podstawą bardziej skutecznej działalności katechetycznej.

*

Posługa katechety jest szczególnie podatna na rutynę, a on sam na utratę dystansu do własnych zachowań. W nauczaniu z dużą łatwością upowszechniają się raz przyjęte postawy, zwłaszcza wtedy, gdy okazały się skuteczne. Katecheta uważa je za wypróbowane i utożsamia się z nimi. Z biegiem lat może prowadzić katechezę bezdusznie, być pewny siebie i posługiwać się utartymi sposobami argumentacji. Istnieje więc konieczność stałego rozwoju katechety, niejako wpisanego w jego profesję. Rozwój nie jest wynikiem jedynie dobrej woli, lecz ma charakter konieczności formalnej. Nie należy traktować formacji permanentnej jako luksusu katechetycznego czy nadzwyczajnego wyczynu katechetów, ale jako niezbędny warunek owocnej pracy.

BIBLIOGRAFIA

- A l b e r i c h E.: Katecheza dzisiaj. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 2003.
- B i s s o l i C., S o r a v i t o L.: I catechisti in Italia. Identità e formazione. Torino: Elle Di Ci 1983.
- G e v a e r t J.: Proposte per la formazione dei diversi tipi dei catechisti. W: La formazione dei catechisti. Problemi di oggi per la catechesi di domani. Red. C. Bissoli, J. Gevaert. Torino: Elle Di Ci 1998 s. 115-186.
- K i c i Ń s k i A.: Awans zawodowy nauczyciela religii – poszczególne etapy. Warszawa: Wydawnictwa Pastoralne 2006.
- K u n o w s k i S.: Podstawy dojrzałej osobowości wychowawcy chrześcijańskiego. „Colloquium Salutis” 1972 nr 4 s. 151-170.
- Ł a b e n d o w i c z S.: Formacja katechetów w dokumentach Kościoła i literaturze katechetyczno-dydaktycznej po Soborze Watykańskim II. Lublin–Radom: Wydawnictwo Diecezjalne 1994.

- M a j e w s k i M. (red.): Formacja katechetów. Red. M. Majewski. Kraków: Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego 1990.
- M a j e w s k i M.: Katecheza permanentna. Kraków: Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego.
- M i s i a s z e k K., P o t o c k i A.: Katecheta i katecheza w polskiej szkole. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 1995.
- N o w a c k a M.: Katechetyczne doradztwo metodyczne. Lublin: Wydawnictwo KUL 1999.
- O s e w s k a E.: I Ogólnopolskie Warsztaty Metodyczne dla nauczycieli doradców i konsultantów ds. katechezy. „Katecheta” 41:1997 nr 2 s. 75-77.
- P a s i e r b e k W.: Jezus jako wychowawca do świętości. „Ateneum Kapłańskie” 149:2007 nr 591 s. 214-225.
- P o t o c k i A.: Społeczna formacja katechetów. „Ateneum Kapłańskie” 86:1994 nr 513-514 s. 232-241.
- S o r a v i t o L.: Identità del catechista da formare. W: Formare i catechisti oggi in Italia negli anni ottanta. Red. Istituto di Catechetica dell'Università Pontificia Salesiana. Torino: Elle Di Ci 1982 s. 37-54.
- W e j m a n H.: Powinność troski katechety o swoją duchowość. „Katecheta” 1998 nr 1 s. 14-17.
- W r o ń s k a H.: Katecheza a małe grupy szkolne i parafialne. Lublin: Wydawnictwo KUL 2007.
- W r o ń s k a H.: Ruchy i grupy rodzinne. W: Katecheza dziś. Red. J. Zimny. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2002 s. 224-250.

PERMANENT FORMATION AS A TOOL FOR PERSONALITY DEVELOPMENT OF THE RELIGION TEACHER

S u m m a r y

Permanent formation is related to periodic formation and is understood as its extension, undertaken in order to empower the teacher to participate in contemporary religious education and its curriculum design. Therefore, the nature, the contents and the methodology of permanent formation all depend on the degree and type of educational background acquired through academic courses. The major function of the permanent formation is making the teachers capable of personal growth through enhancing the professional skills they developed during the studies. The effectiveness of religious education is not, first and foremost, dependent on the contents and methods of instruction, but on the teacher: his/her personal maturity and spiritual advancement, his acquaintance with contemporary life, his interpersonal skills and readiness to stay in dialogue with others. Rapid changes in human mentality and the deeper understanding of what religious education really is impose a challenge upon the teacher to undertake permanent formation, in both the realm of the matter and of the spirit; intellectual and methodological.

The formation of the religion teacher largely depends on his/her acquisition of declarative and procedural knowledge, but the main task they face is their becoming pro-active and empowered, so that they can see their strong points, make them even stronger and use them effectively for influencing their environment. Personal growth needs constant improvement and

requires sensitivity to the need of renewal and social participation. Of utmost importance is the teacher's opening to God and to the problems of contemporary world, his/her contemplation of the Bible and active participation in the life of the Church. All these efforts should shape the religion teacher into a dynamic, pro-active person, capable of effective interpersonal contact. Otherwise, the teacher is very unlikely to be effective in his/her didactic impact. The proper understanding and profiling of the teacher's formation – which takes part in the community and through the community – ensures effective catechetical education.

Translated by Konrad Klimkowski

Słowa kluczowe: formacja permanentna, rozwój osobowy, rozwój duchowy, kształtowanie umiejętności, wspólnota, dialog, wymiana doświadczeń, rozwój wiary, ośrodki formacji.

Key words: permanent formation, personal growth, spiritual growth, skill development, community, dialogue, exchange of experiences, growth of the faith, formation centres.